

Masoud Rezaei

Assoc. Prof., Dept. of Applied Ethics, Faculty of Ethics and Education, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran m.rezaei@ihcs.ac.ir

<https://doi.org/10.22093/wwj.2026.584459.3556>

Original Paper

Abstract

Cultural perspectives on water are deeply ingrained in the fabric of the world's cultures, shaping how societies manage and value this essential resource. In some cultures, water is considered sacred and is used sparingly and respectfully, emphasizing its intrinsic value and the need to protect this precious resource. In contrast, other cultures may view water as an abundant resource, leading to overuse and waste, and unsustainable water management practices. Cultural views also influence the acceptance and success of water management policies and technologies. For example, in cultures where water is considered a common resource, policies that emphasize individual rights to water may not be accepted. Culture also plays a unique role in socio-hydrology research. This article examines water culture using a configurational approach. What is clear is that many cultural traditions around the world honor water as a sacred and life-giving element, have a symbiotic relationship with it, and consider it a social good that belongs to everyone. New practices have often ignored these cultural traditions and expanded the paradigm of technology-based water management with dominance over nature. Modern technologies may temporarily enhance humans' sense of control over nature, but the idea of controlling water is a flawed mindset, and instead of controlling it, society must continue to live in harmony with nature and achieve sustainable water management by optimally combining old and new methods. This article presents implications for culture-based water resources management and governance.

Keywords:

Culture, Governance, Heritage, Sustainable Development, Water.

Received: Aug. 26, 2025

Revised: Oct. 17, 2025

Accepted: Nov. 6, 2025

To cite this article:

Rezaei, M., 2026. Water culture. *Water and Wastewater*, 36(5), 106-125.
<https://doi.org/10.22093/wwj.2026.584459.3556>.

Use your device to scan and read the article online

© The Author(s).

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

1. Introduction

Water and culture have been closely linked to humans since ancient times. Water is an inseparable part of life, and humans have interacted with water in various ways, creating physical structures such as buildings, cities, infrastructure, and landscapes, as well as sociocultural manifestations like institutions, laws, artistic activities, and rituals. Since the dawn of civilization, humans have understood and appreciated water's value. Water has traditionally been a part of society and culture, as it is essential for the survival and sustainable development of society. Today, many unique cultural artifacts related to water are recognized as cultural heritages (Hein, 2023). Rapid industrialization and urbanization have significantly changed the lifestyles of many traditional communities and their relationships with local environments, including water systems. Water has been perceived in a new sense, separate from the social context, and has disrupted traditional practices (Hein et al., 2024). The progress of modernity has caused a rupture in the relationship between civilizations and water, as control has replaced coexistence (Kumar and Ghosh, 2023).

The International Hydrological Society conducted a survey of water experts to identify the global water crisis points. The survey results showed that experts consider most water crises to be the result of a lack of understanding or neglect of the broader economic and sociocultural perspectives by scientists, policymakers, and water resource managers. This confirms the hypothesis that the global water crisis is a governance crisis and is political, economic, and cultural in nature (Di Baldassarre et al., 2019). Culture is of great importance in socio-hydrology research, an emerging field that studies how humans interact with water resources (Botai et al., 2022) and attempts to incorporate social issues into the understanding of hydrological processes. Social hydrology aims to address the complex aspects of social diversity, power dynamics, trust, cultural values, and cognitive biases that significantly impact how individuals change and adapt to evolving hydrological systems (Döring et al., 2025). Socio-hydrology studies the dynamic responses and interactions between water and humans (Hynds et al., 2018). The role of culture in these interactions cannot be ignored because human culture, especially the values and norms arising from it, influences behavior and the consequences of behaviors.

Ancient water cultures, passed down from generation to generation, have often disappeared with the pattern of standardization and development, which characterizes the consumer society. Rivers and aquifers, in the name of modernity and progress, are filled with a mass of plastics and pollutants, and according to the dominant development paradigm, efficient and sustainable water management can only be achieved with massive hydraulic infrastructure that consumes energy and leaves a large ecological footprint (Eulisse, 2023). These threats stem from a dominant technocratic and anthropocentric paradigm that defines water management and governance based on a specific human worldview and economic and political agendas (Houart, 2023). Humanity and the world's life support systems face an existential crisis by assuming that water is a resource that can be exploited without limits (Wantzen, 2023). The technology-driven water management paradigm has developed a model of domination over nature with an unsustainable footprint. It has alienated humans and societies from their environment, and the historical practices and forms of knowledge that involve managing and directly engaging with water have become increasingly "invisible"; that is, they have fallen out of the forefront of human consciousness and interest (Eulisse, 2023).

In any given country, water decisions are often made based on the dominant cultural values of the society. The same is true for the acceptance of solutions, and understanding and considering the cultural aspects of water issues is essential for finding sustainable solutions (Kley and Reijerkerk, 2009). Although the ancients had only rudimentary empirical knowledge and limited tools, they often managed water more foresightfully, developing locally efficient solutions, considering the constraints imposed by nature, and directly involving people in water governance. Therefore, it is important to better understand the history of water and how past societies managed water scarcities. Ancient water cultures have a fundamentally experiential character, but at the same time, they also demonstrate holistic perspectives that embrace the intangible aspects and values associated with water for long-term conservation. This approach also leads to the natural coexistence of other species in diverse ecological contexts (Eulisse, 2023). Therefore, water management is as much a cultural issue as it is a technical one, and the cultural dimension of water and its management deserves further exploration. This article aims to examine the role of water in different cultures

and to explain the relationship between water and culture.

2. Methodology

This systematic review used a configurative approach. In a configurative review, data are combined and organized to answer the research question. Qualitative data are commonly used in configurative reviews (Gough et al., 2017). This research focuses on the key question: What is the relationship between water and culture, and what is the role of water in different cultures? To answer this question, a systematic review of the related studies was conducted. In this research, first, the selection and monitoring stage was carried out by searching for the keywords water culture, water rituals, water celebrations, water customs, and water religious rituals in reputable databases such as Elsevier, Scopus, Google Scholar, SID, and Irandoc. As the review of sources was not limited to scientific articles, public databases such as Google were searched. The search results were reviewed based on the relevance of the title of the sources, then the summary or abstract and the text of the sources to the research objective, and finally, relevant sources were selected.

3. Discussion and results

Water and culture are inseparable elements of human life. Water is part of religious and spiritual practices worldwide, including in major religions, and many specific local, cultural, spiritual, and indigenous traditions value water for its emotional and spiritual elements. Water is a powerful symbol in many cultures and religions, representing cleanliness, purification and renewal. It is often used in rituals and ceremonies to represent important life events, such as births, weddings, and funerals. The use of water in these ceremonies is believed to bring blessings, protection, and spiritual cleansing to the participants. In Islam, water is not only an essential element of existence, but also a divine gift that must be loved and protected. Water resources in Islamic countries are public property, and all users are allowed to consume as much water as they need without paying any fee. This vital resource, as a gift from God to humanity, must be shared with others and cannot be monopolized or withheld from the needy. From an Islamic perspective, humans, as stewards, have a duty to ensure that water resources are used rationally, equitably and sustainably. In Islam, refraining from monopolizing, wasting, or polluting water goes

beyond being a wise, civilized, or responsible citizen; it is an act of worshipful devotion.

For Buddhists, water symbolizes purity, clarity and peace. In Buddhist beliefs, the offering of water to cleanse the mouth or face signifies auspiciousness, and the offering of water to wash the feet symbolizes purification. In the Bible and Christianity, water symbolizes life energy, the renewal of the soul, the Holy Spirit, rebirth, new life, and other spiritual concepts. The importance of water for cleansing and purification also applies to Christianity.

Ancient Iranians respected water as the source of life, and in their cosmology, water was the second of the seven creations. Zoroastrians can be called water worshippers who continue an ancient tradition of respecting water. Water-related structures, including the Qanat, have gained special importance in Iranian history and culture, to the extent that Qanats are mentioned alongside other essential components of civilization in Iranian mythological history.

Water holds a special place in Hinduism, as it is believed to have spiritual cleansing powers. Water, especially river water, is sacred to Hindus. In Hindu mythology, all rivers are revered as pollution purifiers. Prayer for water among Hindus is a beautiful form of celebration manifested in festivals such as asking for rain, expressing gratitude for receiving rain, and taking vows to protect and nurture water resources. The sanctity of water in Hindu culture reflects environmental awareness in daily practices. Hindus believe that remembering sacred rivers when using water for bathing, drinking, or other purposes makes the water holy.

In many cultures, water is part of New Year celebrations, religious rituals, and the changing of the seasons, which are rooted in tradition. Countries such as Thailand and India host large water festivals that reflect their rich cultural and religious values. Water culture in Egypt is deeply connected to the Nile River, which has always been viewed as a sacred and divine body of water.

For centuries, sustainable water management has been a daily practice in many cultures, helping to create a balance between water resources and human societies. Indigenous cultures are renowned for their innovative and sustainable water management practices, but modern practices often disrupt and ignore these traditional practices, with undesirable consequences. Traditional societies still teach us how to ensure ecosystem resilience, cope with the challenges posed by the natural environment, and use its resources without disrupting its

balance. A more forward-looking use of water requires a shift from a cultural paradigm of dominion over nature to the sustainability of ecosystems and their resources, in a way that reconnects people to aquatic environments and water heritage, and reflects a shift in human understanding of the need for biodiversity to sustain human life.

4. Conclusions

Applying a cultural approach to sustainable water management requires the following actions:

- Revisiting and recognizing the values, traditions, and rituals of water among the country's different ethnic groups, introducing them to society, and encouraging members to use them in the management and optimal use of water resources.
- Water governance based on coexistence with water resources instead of control, prioritizing social goods over economic goods regarding

water, and considering cultural aspects to solve water issues and challenges.

- Developing a political directive for a decentralized model of water governance based on values, traditions, and rituals, protecting it from external actors, and allocating funds for local water management.
- Educational programs should be conducted to raise awareness about the importance of water conservation and the benefits of community-led water management, and encourage the adoption of a water culture that promotes the visibility and respect of water as a shared resource.
- Identifying and integrating traditional water management principles, systems, and technologies with modern water management systems and patterns, and creating a balance between them, leads to sustainable water management.
- Policies and decisions that harm, overshadow, or downplay indigenous water culture in society should not be implemented.

فرهنگ آب

مسعود رضائی

دانشیار، گروه اخلاق کاربردی، پژوهشکده اخلاق و تربیت، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران
m.rezaei@ihcs.ac.ir

<https://doi.org/10.22093/wwj.2026.584459.3556>

مقاله پژوهشی

چکیده

دیدگاه‌های فرهنگی آب که عمیقاً در تاروپود فرهنگ‌های جهان تنیده شده‌اند، نحوه مدیریت و ارزش‌گذاری جوامع از این منبع را شکل می‌دهند. آب در برخی فرهنگ‌ها مقدس شمرده شده و با احترام از آن استفاده می‌شود و این احترام بیشتر بر ارزش ذاتی آب و ضرورت حفاظت از این منبع گران‌بها تأکید دارد. در مقابل، فرهنگ‌های دیگر ممکن است آب را منبع فراوان در نظر بگیرند که به استفاده بیش‌ازحد و هدر دادن و شیوه‌های ناپایدار مدیریت آب منجر شود. دیدگاه‌های فرهنگی بر پذیرش و موفقیت سیاست‌ها و فناوری‌های مدیریت آب نیز تأثیر می‌گذارند. برای مثال، در فرهنگ‌هایی که آب منبع مشترک تلقی می‌شود، سیاست‌هایی که بر حقوق فردی تأکید دارند ممکن است پذیرفته نشوند. فرهنگ در پژوهش‌های هیدرولوژی اجتماعی نیز نقش بی‌بدیل دارد. این پژوهش با استفاده از رویکرد پیکربندی به بررسی فرهنگ آب پرداخت. واضح است که بسیاری از سنت‌های فرهنگی در جهان، آب را به‌عنوان عنصری مقدس و حیات‌بخش گرامی می‌دارند و رابطه‌ای توأم با هم‌زیستی با آن دارند و آن را کالای اجتماعی می‌دانند که به همگان تعلق دارد. شیوه‌های جدید، اغلب این سنت‌های فرهنگی را نادیده گرفته و پارادایم مدیریت آب مبتنی بر فناوری با تسلط بر طبیعت را گسترش داده‌اند. فناوری‌های مدرن ممکن است به‌طور موقت حس کنترل بر طبیعت در انسان‌ها را تقویت کنند، اما تفکر کنترل بر آب ذهنیتی ناقص است و جامعه باید به‌جای کنترل، به زندگی هماهنگ با طبیعت ادامه دهد و با تلفیق مطلوب شیوه‌های قدیم و جدید، به مدیریت پایدار آب دست یابد. در این پژوهش، دلالت‌هایی برای مدیریت و حکمرانی منابع آب بر پایه فرهنگ ارائه شد.

واژه‌های کلیدی:

آب، توسعه پایدار، حکمرانی، فرهنگ، میراث

دریافت: ۱۴۰۴/۷/۴

اصلاح: ۱۴۰۴/۷/۲۵

پذیرش: ۱۴۰۴/۷/۱۵

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

برای ارجاع به این مقاله به صورت زیر اقدام فرمایید:

رضائی، م، ۱۴۰۴، فرهنگ آب، آب و فاضلاب، ۳۶ (۵)، ۱۲۵-۱۰۶.

<https://doi.org/10.22093/wwj.2026.584459.3556>

© The Author(s).

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

۱- مقدمه

در طول تاریخ، نیاز اساسی به آب، جوامع در حال توسعه را به سکونت در امتداد آبراه‌ها سوق داده است. هنوز هم اهمیت آب برای شکوفایی یک جامعه تغییر چندانی نکرده است و جوامع مدرن نیز اغلب تحت تأثیر وابستگی انسان به آب برای تأمین زندگی هستند (Gad, 2008).

آب و فرهنگ از زمان‌های قدیم پیوند تنگاتنگ با انسان داشته‌اند. آب، بخش جدایی‌ناپذیر زندگی است و انسان‌ها به طرق مختلف با آب ارتباط داشته و بناهای فیزیکی مانند ساختمان‌ها، شهرها، زیرساخت‌ها و مناظر و مظاهر فرهنگی-اجتماعی نظیر نهادها، قوانین، فعالیت‌های هنری و آیین‌ها را ایجاد کرده و از سپیده‌دم تمدن، ارزش منابع آب را درک کرده و قدر نهاده‌اند. آب به‌طور سنتی، بخشی از جامعه و فرهنگ بوده، زیرا برای بقا و توسعه پایدار جوامع ضروری بوده است و امروزه بسیاری از آثار فرهنگی منحصربه‌فرد مربوط به آب، به‌عنوان میراث فرهنگی شناخته می‌شوند (Hein, 2023).

صنعتی شدن سریع و شهرنشینی به‌طور قابل توجه شیوه زندگی بسیاری از جوامع سنتی و روابط آنها با محیط‌زیست محلی ازجمله سیستم‌های آبی را تغییر داده است. آب در معنای جدید جدا از بافت اجتماعی ادراک شده که شیوه‌های سنتی را مختل کرده (Hein et al., 2024) و پیشرفت مدرنیته باعث ایجاد گسست در رابطه تمدن‌ها با آب شده، زیرا کنترل جایگزین هم‌زیستی شده است (Kumar and Ghosh, 2023).

انتظار می‌رود تقاضا برای آب تا سال ۲۱۰۰ بین ۴ تا ۱۸ درصد افزایش یابد، هرچند تغییرات جمعیتی ازجمله رشد مراکز بزرگ شهری، می‌تواند این تقاضا را ۲۲ تا ۷۴ درصد افزایش دهد (Morató et al., 2025). بحران آب در جهان شامل سه مسئله کمبود، آلودگی و بلایای آب است (Moses, 2017). کمبود آب همه قاره‌های جهان را تحت تأثیر قرار داده است و حدود ۴۳ کشور با ۷۰۰ میلیون نفر جمعیت شاهد بحران آب هستند و آب در آینده ممکن است اصلی‌ترین عامل در پس جنگ‌های جهانی باشد (Sharma and Shruthi, 2017).

در دهه‌های اخیر، آب‌های زیرزمینی به منبع مهم برای آبیاری تبدیل شده‌اند که در بیشتر نقاط به بهره‌برداری بیش‌از حد سفره‌های زیرزمینی منجر شده‌اند. آلودگی آب همه‌جا نمایان است، رودخانه‌ها

با صنایع تولیدی و کشاورزی آلوده می‌شوند و استفاده نامناسب از کودها و آفتکش‌ها باعث آلودگی آب آشامیدنی می‌شود و کمبود آب انسان‌ها را مجبور به مصرف آب آلوده می‌کند که به بیماری‌های منتقل یافته از طریق آب منجر می‌شود. بلایای طبیعی مرتبط با آب مانند سیل، طوفان‌های استوایی و سونامی، میلیون‌ها نفر را تحت تأثیر قرار داده است. علاوه بر این، فعالیت‌های انسانی بر بوم نظام‌های آبی تأثیر می‌گذارند. به‌عنوان مثال، آبی که به‌عنوان خنک‌کننده در کارخانه‌ها استفاده می‌شود، دوباره به رودخانه‌ها سرازیر می‌شود که باعث افزایش دما و سرعت بخشیدن به فرایندهای بیولوژیکی خاص می‌شود و تغییرات شدیدی را بر زندگی آبزیان تحمیل می‌کند. جامعه جهانی درواقع نگران بحران آب و همه مسائل مربوط به آن است (Moses, 2017).

انجمن بین‌المللی علوم هیدرولوژی، نظرسنجی‌ای را بین متخصصان آب برای شناسایی نقاط بحرانی جهانی آب انجام داده است. نتایج این نظرسنجی نشان داد که متخصصان اکثر بحران‌های آب را حاصل عدم درک یا غفلت از دیدگاه‌های گسترده‌تر اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی توسط دانشمندان، سیاست‌گذاران و مدیران منابع آب تلقی می‌کنند. این موضوع، این فرضیه را تأیید می‌کند که بحران جهانی آب، بحران حکمرانی است و ماهیت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی دارد (Di Baldassarre et al., 2019).

فرهنگ، در پژوهش‌های هیدرولوژی اجتماعی به‌عنوان حوزه‌ای نوظهور که به درک چگونگی تعامل انسان با منابع آب می‌پردازد (Botai et al., 2022) و تلاش می‌کند امر اجتماعی را در درک فرایندهای هیدرولوژیکی بگنجانند، اهمیت زیادی دارد. هدف هیدرولوژی اجتماعی پرداختن به جنبه‌های پیچیده تنوع اجتماعی، پویایی قدرت، اعتماد، ارزش‌های فرهنگی و سوگیری‌های شناختی است که تأثیر قابل توجه بر نحوه تغییر و سازگاری افراد با سامانه‌های هیدرولوژیکی در حال تحول دارند (Döring et al., 2025). درواقع، هیدرولوژی اجتماعی مطالعه واکنش‌ها و تعاملات پویای بین آب و انسان‌ها است (Hynds et al., 2018) و نقش فرهنگ در این تعاملات نمی‌تواند نادیده گرفته شود، زیرا فرهنگ انسانی به‌ویژه ارزش‌ها و هنجارهای برخاسته از آن، بر رفتار و پیامدهای رفتارها تأثیر می‌گذارد.

فرهنگ‌های باستانی آب که نسل در نسل به ارث رسیده‌اند، اغلب با الگوی استانداردسازی و توسعه به هر قیمت که مشخصه

جنبه‌های فرهنگی مسائل آب برای یافتن راه‌حل پایدار ضروری است (Kley and Reijerkerk, 2009).

گرچه پیشینیان فقط دانش تجربی اولیه و ابزارهای محدود در اختیار داشتند، اما آنان آب را اغلب دوراندیشانه‌تر مدیریت می‌کردند و بیشتر راه‌حل‌های محلی کارآمد، محدودیت‌های تحمیل شده به‌وسیله طبیعت را در نظر می‌گرفتند و مردم را مستقیم در حکمرانی آب درگیر می‌کردند. به همین دلیل، امروزه بسیار مهم است که تاریخچه آب را بهتر بشناسیم و دریابیم که جوامع گذشته چگونه توانستند کمبود آب را مدیریت کنند. فرهنگ‌های باستانی آب درواقع یک ویژگی اساساً تجربی دارند، اما هم‌زمان دیدگاه‌های جامع را نیز نشان می‌دهند که جنبه‌ها و ارزش‌های ناملموس مرتبط با آب را برای حفظ آن در درازمدت در برمی‌گیرد. این رویکرد به هم‌زیستی طبیعی با گونه‌های دیگر در زمینه‌های اکولوژیکی متنوع نیز منجر می‌شود (Eulisse, 2023). ازاین‌رو، مدیریت آب به همان اندازه که فنی است مسئله‌ای فرهنگی نیز هست و بُعد فرهنگی آب و مدیریت آن شایسته کاوش بیشتر است. هدف این پژوهش بررسی جایگاه آب در فرهنگ‌های گوناگون و تبیین رابطه بین آب و فرهنگ بود.

۲- روش پژوهش

این پژوهش از نوع مروری نظام‌مند و با رویکرد پیکربندی^۲ انجام شد. در مرور پیکربندی داده‌ها ترکیب و به‌گونه‌ای سازمان‌دهی شد تا به سؤال پژوهش پاسخ داده شود. در بررسی‌های پیکربندی معمولاً از داده‌های کیفی استفاده شد (Gough et al., 2017). این پژوهش بر این سؤال کلیدی متمرکز بود که «آب و فرهنگ چه رابطه‌ای با یکدیگر دارند و آب چه جایگاهی در فرهنگ‌های گوناگون دارد؟». برای پاسخ به این سؤال به‌مرور نظام‌مند پژوهش‌های مرتبط پرداخته شد. در روند این پژوهش، ابتدا مرحله انتخاب و پایش بر اساس جست‌وجوی کلیدواژه‌های فرهنگ آب، آیین‌های آب، جشن‌های آب، رسوم آب و آداب مذهبی آب در پایگاه‌های معتبر مانند الزویر، اسکوپوس، گوگل اسکولار، اس آی دی و ایراندک انجام شد. از آنجایی که بررسی منابع صرفاً به مقالات علمی محدود نبود و کتاب‌ها نیز مدنظر بودند، پایگاه‌های عمومی

جامعه مصرف‌کننده است، ناپدید شده‌اند. رودخانه‌ها و سفره‌های زیرزمینی به نام مدرنیته و پیشرفت، با انبوهی از پلاستیک‌ها و آلاینده‌ها پر شده‌اند و بر اساس الگوی غالب توسعه، مدیریت کارآمد و پایدار آب تنها با زیرساخت‌های هیدرولیکی عظیم که انرژی را می‌بلعند و ردپای اکولوژیکی سترگ از خود به‌جای می‌گذارند، می‌تواند انجام شود (Eulisse, 2023).

این تهدیدها از یک الگوی غالب، فن‌سالار و انسان‌محور سرچشمه می‌گیرند که مدیریت و حکمرانی آب را بر اساس جهان‌بینی خاص بشری و برنامه‌های اقتصادی و سیاسی تعریف می‌کند (Houart, 2023). بشریت و سیستم‌های حمایت از حیات در جهان با فرض اینکه آب منبعی است که می‌توان بدون محدودیت از آن بهره‌برداری کرد، با بحران وجودی مواجه هستند (Wantzen, 2023).

الگوی مدیریت آب مبتنی بر فناوری، مدلی از تسلط بر طبیعت با ردپایی ناپایدار^۱ را گسترش داده است. این الگو، انسان‌ها و جوامع را از محیط‌زیست خود و شیوه‌های تاریخی و شکل‌های دانشی که شامل مدیریت و درگیری مستقیم با آب است بیگانه کرده و آب به‌طور فزاینده‌ای «نامرئی» شده؛ یعنی از اولویت آگاهی و علائق انسان‌ها خارج شده است (Eulisse, 2023).

بشر، در طول زمان، آب را با تمام شکل‌ها و کارکردهای آن فرم داده است. بسیاری از تصمیم‌های اتخاذ شده به نفع افراد، جوامع و ملت‌ها بوده است، اما بسیاری نیز شکل‌های جدیدی از بی‌عدالتی را ایجاد و آب را از گذشته تاکنون به‌کانون مسائل و درگیری‌های اجتماعی تبدیل کرده‌اند. جوامع بالادست و پایین‌دست مدت‌ها است درباره میزان آب مشترک، بهداشت آب یا استفاده از آن باهم اختلاف دارند. تأمین آب آشامیدنی برای برخی، می‌تواند به معنای قطع آب برای برخی دیگر باشد. ایجاد سد برای تولید انرژی یا ذخیره آب ممکن است از مهاجرت ماهی‌ها جلوگیری کند. ساخت آب‌بند می‌تواند از برخی افراد محافظت کند و دیگران را در معرض آسیب قرار دهد (Hein et al., 2022).

در هر کشوری، تصمیم‌گیری درباره آب اغلب بر اساس ارزش‌های فرهنگی غالب آن جامعه اتخاذ می‌شود. درباره پذیرش راه‌حل‌ها نیز همین امر صدق می‌کند و درک و در نظر گرفتن

² Configurative Approach

¹ Unsustainable Footprint

سال ۲۰۰۳ که در ژاپن برگزار شد، اهمیت فرهنگی آب برای مدیریت پایدار را برجسته کرد: آب به دلیل نقش اساسی آن در زندگی جامعه، دارای بعد فرهنگی قوی است و بدون درک و در نظر گرفتن جنبه‌های فرهنگی مسائل آب، هیچ راه‌حل پایداری نمی‌توان پیدا کرد (Raju and Manasi, 2017).

در این مجمع بیانیه‌ای صادر شد که به‌وضوح اهمیت رابطه بین آب و فرهنگ را نشان می‌دهد. از جمله مواردی که در آن بیانیه مطرح شد عبارت بودند از: (۱) آب منبع حیاتی است که دارای کارکردهای اقتصادی، اکولوژیکی، اجتماعی و معنوی است و مدیریت آن تا حد زیادی پایداری را تعیین می‌کند؛ (۲) آب به دلیل نقش اساسی آن در حیات جوامع، بعد فرهنگی قوی دارد و مسائل آب بدون درک و در نظر گرفتن جنبه‌های فرهنگی آن، راه‌حل پایداری نخواهند داشت؛ (۳) روابط بین انسان‌ها و محیط آنان در فرهنگ نهفته است. رابطه مطلوب بین آب و انسان باید به‌صراحت در تمام فرایندهای تصمیم‌گیری در نظر گرفته شود؛ (۴) روش‌هایی که در آن آب فهم و ارزش‌گذاری و نیز درک و مدیریت می‌شود، استفاده یا مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد و پرستش یا هتک حرمت می‌شود، تحت تأثیر فرهنگ‌هایی است که انسان بخشی از آن است؛ (۵) مدیریت منابع آب در صورت عدم توجه کامل به پیامدهای فرهنگی شکست خواهد خورد، همان‌طور که راه‌حل‌های وارداتی برای مدیریت منابع آب مکرر شکست خورده‌اند؛ (۶) تنوع فرهنگی که طی هزاران سال توسط جوامع بشری توسعه یافته است، حاوی مجموعه‌ای از شیوه‌های پایدار و رویکردهای نوآورانه است (Kley and Reijerkerk, 2009).

در روز جهانی آب در سال ۲۰۰۶ نیز بر موضوع آب و فرهنگ به رهبری یونسکو توجه شد. ابتکار جالب دیگر مربوط به توصیه‌ای است که درباره نیاز به «منشور اخلاق آب» در مجمع جهانی آب در سال ۲۰۱۲ در ماریسی در نشست «به‌سوی رویکرد اخلاقی و معنوی به آب» ارائه شد. چندین سازمان با همکاری یکدیگر بیانیه‌ای تهیه کردند که مجموعه‌ای از اصول اخلاقی را برای هدایت تصمیم‌ها درباره مصرف و مدیریت بوم نظام آب تجویز می‌کرد. منشور در مارس ۲۰۱۵ در مجمع جهانی آب در کره جنوبی ارائه شد (Raju and Manasi, 2017).

آب بخشی از اعمال مذهبی و معنوی در سراسر جهان، از جمله در مذاهب اصلی است و در برخی از نظام‌های اعتقادی، به‌عنوان

مانند گویا نیز جست‌وجو شد. در ادامه، نتایج جست‌وجو به ترتیب بر اساس ارتباط عنوان منابع و سپس خلاصه یا چکیده و متن منابع باهدف پژوهش بررسی و در نهایت منابع مرتبط انتخاب شدند. بیان این نکته ضروری است که با عنایت به اینکه این پژوهش از نوع مروری بود، مرور نظام‌مند متناسب با نوع پژوهش استفاده شد که از نظر گستره و عمق متفاوت با مقاله‌های پژوهشی است.

۳- نتایج

۳-۱- رابطه آب و فرهنگ

فرهنگ آب ارتباط نزدیک با پیدایش تمدن دارد و به‌عنوان بنیان فرهنگی خاستگاه بشر، منعکس‌کننده رابطه انسان و آب است (Lu et al., 2020). تعاریف زیادی از فرهنگ وجود دارد. فرهنگ در انسان‌شناسی فرهنگی اغلب نظام باورها، ارزش‌ها، رفتارها و نمادهای مشترکی است که اعضای جامعه برای کنار آمدن با دنیای خود و با یکدیگر از آن استفاده می‌کنند و از طریق یادگیری از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (Kley and Reijerkerk, 2009).

آب و فرهنگ به‌شدت به هم مرتبط هستند. آب منبع حیاتی زندگی است و فرهنگ شیوه زندگی انسان را تعیین می‌کند که شامل نحوه مدیریت منابع آب توسط انسان با توجه به محیطی که در آن زندگی می‌کند و نحوه سازگاری با آن است (Raju and Manasi, 2017).

فرهنگ به‌طور مستقیم بر اینکه چگونه ارزش آب ادراک و استنتاج می‌شود، تأثیر می‌گذارد. آب برای انسان‌ها می‌تواند به دلایل معنوی یا به‌واسطه زیبایی‌های منظره، اهمیت آن برای حیات وحش یا تفریح و یا ترکیبی از این موارد، جذاب باشد. در مقابل، مفهوم اقتصادی مدرن از آب را می‌توان با انتزاع آن از زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و مذهبی مشخص کرد. آب در توسعه اقتصادی اغلب به‌عنوان منبعی در اختیار جامعه در نظر گرفته می‌شود و متمایز از آبی است که نظام‌های اعتقادی یا مذهبی بسیاری از مردم بومی آن را به رسمیت می‌شناسند و دیدگاه‌های کاملاً متنوع و بالقوه متناقضی از ارزش‌ها را ایجاد می‌کند (UNESCO, 2021).

در اعلامیه روز جهانی آب در پاریس در سال ۲۰۰۲ تأکید شد که آب و فرهنگ درهم‌تنیده شده‌اند. از این رو، آب و فرهنگ عناصر جدایی‌ناپذیر زندگی انسان هستند. پیام مهم مجمع جهانی آب در

اسلام نه تنها عنصر ضروری هستی، بلکه موهبت الهی است که باید به آن عشق ورزید و از آن محافظت کرد. حفاظت از منابع آب بارها در آیات قرآن مورد تأکید قرار گرفته است. طبق آیات قرآن کریم، آب منبع حیات همه موجودات زنده است و نقش مهمی در رشد محصولات غذایی و دام‌ها دارد. آب در اکثر کشورهای مسلمان، منبع طبیعی خدادادی در نظر گرفته می‌شود که نباید خرید و فروش شود. از این رو، نباید به آب به عنوان کالای اقتصادی، بلکه باید به عنوان کالای اجتماعی نگریسته شود. منابع آب در کشورهای اسلامی اموال عمومی هستند و همه بهره‌برداران مجاز به مصرف آب به اندازه نیاز، بدون پرداخت هزینه هستند. قرآن دستورات روشنی درباره چگونگی مواجهه با آب دارد. این منبع حیاتی به عنوان هدیه‌ای از طرف خداوند برای بشریت، باید با دیگران مشترک باشد و نمی‌توان آن را در انحصار قرار داد یا از نیازمندان و فقیران دریغ کرد. آب فقط برای تمیز کردن بیرونی انسان نیست و اعتقاد بر این است که انسان از نظر معنوی نیز پاک می‌شود (Kley

and Reijerkerk, 2009)

در حدیث آمده است وقتی از حضرت محمد (ص) پرسیدند پسندیده‌ترین کار چیست، حضرت فرمود هدیه دادن آب به دیگری است و هنوز در کشورهای مسلمان آب به عنوان هدیه‌ای گران‌بها به گردشگران داده می‌شود (Gaskin-Reyes, 2016).

حقوق آب طی قرن‌ها در سرزمین‌های اسلامی شکل گرفته است. به طور کلی، سه حق در جهان به رسمیت شناخته شده است: (۱) هر کس حق دارد آب را بنوشد یا تشنگی خود را برطرف کند؛ (۲) همه حیوانات خانگی، گاوها و حیوانات اهلی بر آب حق دارند؛ (۳) حق آبیاری. این امر سلسله‌مراتب استفاده از آب، یعنی اول انسان‌ها و سپس حیوانات و کشاورزان برای آبیاری را ایجاد کرد (Siraj and Tayab, 2017).

فلسفه اسلام درباره آب نیز بر دو اصل اساسی مالکیت عمومی و جمعی آب و استفاده منطقی از آن استوار است. از دیدگاه اسلام، انسان‌ها به عنوان متولیان امر وظیفه دارند اطمینان حاصل کنند از منابع آب به شیوه‌ای معقولانه، عادلانه و پایدار استفاده می‌شود. خودداری از انحصار، هدر دادن یا آلوده کردن آب در اسلام فراتر از خردمندی، متمدن بودن یا رفتار مسئولانه شهروندان و عملی عبادی است.

آب برای بودائی‌ها نماد پاک‌ی، شفافیت و آرامش است.

منبع تمام حیات مورد احترام است (Wepener and Muller, 2013). بسیاری از سنت‌های خاص محلی، فرهنگی، معنوی و بومی برای آب به دلیل عنصر «عاطفی» و «معنوی» آن ارزش قائل هستند. مفهوم عاطفی آب به پیوندهای آن با تاریخ، حاکمیت، قدرت و عدالت اشاره دارد. آب معنوی از جنبه‌هایی از آب سرچشمه می‌گیرد که بر ارتباطات و روابط با دیگری - افراد دیگر و نیازهای آنها، خود منبع آب، یا بخشی از الهیات فرد - متمرکز است. در بسیاری از روایات، چشمه‌ها، چاه‌ها و رودخانه‌ها، خانه خدایان و دارای قدرت شفابخش الهی هستند و فرایندهای تحول معنوی را افزایش می‌دهند (Porta and Wolf, 2023).

در بسیاری از اسطوره‌ها آفرینش جهان با باران یا مایعات حیات بخش آغاز می‌شود و نابودی آن با سیل رخ می‌دهد. بسیاری از این وقایع نشان‌دهنده پاک‌سازی روحانی، خشم یا بخشش خداوند و رهایی بشر از حماقت خود نیز است. جوامع اولیه برای آب احترام زیادی قائل بودند. خدایان آب متعددی وجود داشتند و برخی فرهنگ‌ها آب را به عنوان خود خدا می‌خواندند. هزاران آداب مذهبی، افسانه‌ها، داستان‌های خلقت و آیین‌های بارانی مانند رقص باران، حول آب یا کمبود آن می‌چرخیدند (Gaskin-Reyes, 2016). قدرت کیهانی آب نیز موضوع اصلی بسیاری از روایت‌های باستانی درباره منشأ بشر بوده است (Klaver, 2011).

سنت‌های فرهنگ آب همچنین انعکاسی از تجربه‌های زیست جوامع محلی و نیز حس مکانی آنها هستند. چنین سنت‌هایی در طول زمان از طریق تعامل مداوم با محیط‌های محلی تکامل یافته و افراد را قادر می‌سازند تا منابع آب خود را به طور مؤثر مدیریت کنند (Lun, 2012).

آب در بسیاری از فرهنگ‌ها و مذاهب نمادی قدرتمند است که نشان‌دهنده تمیزی، پاک‌سازی و نو شدن است. آب در مناسک و مراسم اغلب برای نشان دادن رویدادهای مهم زندگی مانند تولد، عروسی و تشییع جنازه استفاده می‌شود. اعتقاد بر این است که استفاده از آب در این مراسم باعث برکت، محافظت و پاک‌سازی معنوی می‌شود.

۲-۳- نمونه‌هایی از فرهنگ آب

کلمه آب در قرآن بیش از ۶۰ بار، رودخانه‌ها بیش از ۵۰ بار و دریا بیش از ۴۰ بار آمده است (Ali and Chatti, 2023). آب در دین

است که آب قدرت نابود کردن شر و دشمنان را دارد. آب در مسیحیت با غسل تعمید ارتباط دارد که از طریق آن، گناهان شخص باطل می‌شود. نیک‌داری محیط‌زیست یا مسئولیت مراقبت از آب، بخش ضروری و اساسی مسیحیت است. کتاب مقدس می‌گوید خدا از مسیحیان انتظار دارد و می‌خواهد که پیشکاران خلقت او باشند (Kley and Reijerkerk, 2009).

آب در کتاب مقدس عبری، نقش برجسته‌ای در رابطه بین خدا و انسان دارد. در داستانی معروف، خداوند به ابراهیم می‌فرماید از پرستش خدایان دیگر دست بردارد و به سرزمین موعود حرکت کند. در عوض، خدا وعده می‌دهد که از او مراقبت کند و قومش را از بین‌النهرین خشک به دره پرباران کنعان هدایت کند. فراوانی آب، پاداش اطاعت است (Gaskin-Reyes, 2016).

ایرانیان باستان به آب به‌عنوان منبع حیات احترام می‌گذاشتند. آب در کیهان‌شناسی آنها، دومین آفریده از هفت آفرینش بود. زرتشتیان را می‌توان آب پرست نامید که با احترام به این عنصر، آشکارا سنت دیرین را ادامه دادند. آنان آب را قبل از قربانی یا در آغاز برخی عبادات روی زمین می‌ریختند و معتقد بودند آن را به دلیل مقدس بودن، هرگز نباید در ساعات تاریکی از چاه یا نهر بیرون کشید (Boyce, 2012).

آناهیتا در ایران باستان، الهه باستانی آب و حاصلخیزی بود که بر تمام رودخانه‌ها و دریاچه‌ها، نماد تولد، زندگی و معجزات سلطنت می‌کرد و مردم برای به دست آوردن حاصلخیزی از آناهیتا تشکر می‌کردند (Gaskin-Reyes, 2016). خدای دیگری (پات آپام) به‌عنوان نگهبان رودخانه‌ها، چشمه‌ها و دریاها بود. بر اساس اوستا، آب باید پاک و بدون آلودگی نگه داشته شود. هنگامی که زرتشتیان به نهر، آبشار یا چشمه نزدیک می‌شدند، باید از پشت آب‌ان در اوستا ندایی به نام آردویسور بانو (یا ابزوار) می‌خواندند. هرودوت گزارش کرده است ایرانی‌ها آب روان را نجس نمی‌کنند، آب دهان در آن نمی‌اندازند، حتی دست‌های خود را در آن نمی‌شویند و تحمل دیدن آلودگی دیگر را ندارند. آنان در آب غسل نمی‌کنند و جسد یا لاشه مردار و درمجموع هیچ چیز ناپاکی را در آن نمی‌اندازند (Foltz, 2002).

ایران از جمله مناطق خشک و کم‌باران است. این موضوع سبب شده است که آب و نحوه تأمین آن از نگرانی‌ها و دل‌مشغولی‌های همیشگی مردم این سرزمین باشد. از همین رو است که سازه‌های

بودائی‌ها در مراسم تشییع جنازه از آب استفاده می‌کنند. راهبان کاسه‌ای را که در مقابل جسد قرار داده‌اند، پر از آب می‌کنند تا سرریز شود و هم‌زمان می‌خوانند: «همان‌طور که باران رودخانه‌ها را پر می‌کند و به اقیانوس سرازیر می‌شود، همین‌طور ممکن است بخشش به درگذشتگان برسد». در عقاید بودائی، نذر آب برای پاک‌سازی دهان یا صورت، به معنای خوش‌یمن بودن و نذر آب برای شستن پاها به معنای نمادین تطهیر است. اعتقاد بر این است که با شستن پاها سرنوشت منفی پاک می‌شود. در بین بودائی‌ها از اصطلاح آب متبرک به‌جای آب مقدس استفاده می‌شود. آب در ظرف جدیدی ریخته می‌شود و پس از تبرک برای محافظت، نگهداری می‌شود. یهودیان از آب برای پاک‌سازی مناسک یا وضو گرفتن برای بازگرداندن یا حفظ حالت پاکی استفاده می‌کنند که شامل شستن اجباری دست‌ها قبل و بعد از غذا و بسیاری موارد دیگر است. کشیش‌ها در زمان‌های قدیم مجبور بودند قبل از شرکت در مراسم معبد، دست و پای خود را بشویند. حمام‌های آیینی که در زبان عبری به‌عنوان میکوه^۱ شناخته می‌شوند، نقش مهم در جوامع یهودی داشتند. حمام میکوه زمانی که شخصی به یهودیت گرویده بود، به‌عنوان بخشی از تشریفات آغازین انجام می‌شد و امروز هم برای نوکیشان اجباری است. ریشه میکوه به دوران باستان بازمی‌گردد، زمانی که مردم قبل از ورود به محوطه معبد باید در یک میکوه تطهیر می‌شدند. باگذشت زمان کلمه میکوه که در عبری به معنای «گردآوری یا جمع شدن باهم» است با جمع‌آوری آب مانند آب‌انبار یا حوض همراه شد (Kley and Reijerkerk, 2009).

در قوانین یهودیت، اغلب از آب زنده یاد می‌شود. آب زنده به معنای آب رودخانه یا چشمه، در مقابل آب راکد دریاچه است. مراسم تطهیر عموماً به آب زنده نیاز دارد (Moses, 2017). آب در انجیل و مسیحیت نماد انرژی حیات، تجدید روح، روح‌القدس (Ismoilov and Yuzmukhametov, 2022)، تولد دوباره، زندگی جدید و سایر معانی معنوی است (Zheng and Budiraharjo, 2024).

اهمیت آب برای پاک‌سازی و تطهیر در مسیحیت نیز صدق می‌کند. سنت مسیحی مبتنی بر داستان طوفان بزرگ و خروج بنی‌اسرائیل از مصر از طریق دریای سرخ است که بر این عقیده

^۱ Mikveh

جیوانام^۲ کلمه‌ای است که در زبان ودایی و سانسکریت به آب داده می‌شود. کلمه جیوانام از ریشه فعل جیوا مشتق شده است که زندگی را در بر می‌گیرد. کلمه جیوانام به آب داده شده تا اهمیت فوق‌العاده آن در زندگی نشان داده شود. آب در کتاب مقدس هندو به‌عنوان ضرورتی مطلق در «سنانا»^۳ (شست‌وشو)، «پانا»^۴ (مصرف)، «شوجا»^۵ (تطهیر)، «چیکیتسا»^۶ (تسکین)، «اوپاچارا»^۷ (ضیافت)، «کروشیچ»^۸ (کشاورزی) و «تارپانم»^۹ (تسلی) است (Sharma and Shruthi, 2017).

کلمه «هندو» نیز با آب ارتباط دارد، زیرا از کلمه سانسکریت «سیندو»^{۱۰}، برای «ایندوس»^{۱۱}، طولانی‌ترین رودخانه هند گرفته شده است. آب در هندوئیسم جایگاه ویژه‌ای دارد، زیرا باور بر این است که دارای قدرت پاک‌سازی معنوی است. آب، به‌ویژه آب رودخانه‌ها، برای مردم هندو مقدس است. رودخانه گنگ، مقدس‌ترین آنها است که در شمال هند جریان دارد و الهه گانگا نامیده می‌شود که از کوه‌های هیمالیا سرچشمه می‌گیرد و به صدها میلیون نفر زندگی می‌بخشد. طبق افسانه‌های هندی، گنگ از آسمان‌ها جاری شد و مردم هند را تطهیر کرد (Kley and Reijerkerk, 2009). درهای معابد اولیه هندو با تصاویری از دو رودخانه اصلی یعنی گانگا سوار بر تمساح و یامونا بر لاک‌پشت تزئین شده بود (Klaver, 2011).

مردمی که در روستاهای نزدیک مسیر رودخانه گنگ زندگی می‌کنند، نهایت دقت را دارند تا آن را از انواع آلودگی دور نگه دارند، زیرا این رودخانه برای آنها فقط یک رودخانه نیست، بلکه موجودی آسمانی است. به همین ترتیب، رودخانه یامونا از یخچال طبیعی یامونوتری سرچشمه می‌گیرد که باز هم مکانی مقدس محسوب می‌شود. در اساطیر هندو، همه رودخانه‌ها عموماً به‌عنوان پاک‌کننده آلودگی مورد احترام هستند. با این حال، گنگ مظهر برجسته‌ترین و پاک‌کننده‌ترین قدرت است. هیچ رودخانه‌ای در تاریخ جهان به شهرتی مانند رودخانه مقدس گنگ نرسیده است. این

مرتبط با آب، از جمله قنات که مهم‌ترین و پیچیده‌ترین این سازه‌ها هستند، در تاریخ و فرهنگ ما اهمیتی ویژه یافته‌اند و این اهمیت تا اندازه‌ای است که از قنات در کنار سایر مؤلفه‌های اساسی تمدن در تاریخ اساطیری ایران یاد شده است. در افسانه‌ها و حکایت‌های دیگر که سابقه برخی از آنها بیش از هزار سال است، به جنبه‌های اسطوره‌ای ابداع قنات اشاره شده است. برای نمونه، ابن فقیه در سده ۳/۹ م می‌نویسد که یکی از پادشاهان گروهی از فیلسوفان را جمع کرد و دستور داد که در کرمان، جایشان دهند. کرمان چنان بود که آب در کمتر از ژرفای ۵۰ گز به دست نمی‌آمد. حکیمان نقشه‌ای کشیدند و آب را از آن ژرفا روی زمین آوردند. بر اساس افسانه‌ای که در بخش وسیعی از حوزه فرهنگ و تمدن ایران رایج است، نخستین بار شخصی به نام طاهر آب‌شناس دیوان را وادار به ساخت قنات کرد. اینکه مردم ساخت برخی قنات‌ها را به کاوه، دختر رستم و کیخسرو نسبت می‌دهند نیز در شمار همین دست روایت‌ها است. این موضوع از یک سو نشان‌دهنده اهمیت قنات در تاریخ فرهنگ ایران و از سوی دیگر، نشان از پیشینه طولانی کاربرد این فناوری در جامعه ایران است (Janeballahi, 2024).

جشن‌های باستانی مرتبط با قنات همچنان در نقاط خاصی از ایران برگزار می‌شود. برخی از روستاهای استان اصفهان هنوز هم سالانه عروسی قنات برگزار می‌کنند که در آن زنان آش مخصوص تهیه می‌کنند، سپس عروس سالخورده‌ای را انتخاب کرده و در قنات می‌شویند و آش را بر او می‌پاشند. اهالی روستا بر این باورند این آیین تضمین می‌کند قنات به خاطر عروس خود تا یک سال دیگر به آب آوردن ادامه دهد. در آیینی مشابه، پسر جوانی آب را از یک قنات (یا چاه) به دیگری می‌آورد تا دو منبع آب ازدواج کنند (Foltz, 2002).

هندوئیسم حدود ۵۰۰۰ سال پیش در شبه‌قاره هند شکل گرفت و تمدن‌های باستانی موهنجودارو^۱ و دره سند اولین تمدن‌هایی بودند که در شبه‌جزیره هند تکامل یافتند و مانند همه تمدن‌های بزرگ معاصر، در نزدیکی منابع آب بنا شدند (Sunder Raj, 2017).

تمدن بزرگ هاراپا در این قاره طی سال‌های ۱۵۰۰ تا ۲۵۰۰ پیش از میلاد تنها به دلیل وجود آب توسعه یافت (Sah, 2023).

^۱ Mohenjo-Daro

^۲ Jeevanam

^۳ Snaana

^۴ Paana

^۵ Shoucha

^۶ Chikitsaa

^۷ Upachaara

^۸ Krushih

^۹ Tarpanam

^{۱۰} Sindhu

^{۱۱} Indus

بسیار زیبا و گران‌بهای طبیعت، با نهایت ارادت مورد احترام است. دعا برای آب، به‌ویژه در میان هندوها، شکل زیبایی از جشن است که در جشنواره‌هایی مانند طلب باران، قدردانی برای دریافت باران و سوگند خوردن برای حفاظت و نیک‌داری محیط‌های آب تجلی می‌یابد. به‌عنوان مثال، هارتالیکا تیج^۳ جشنواره‌ای است که در آن زنان آوازهای سنتی را زمزمه می‌کنند و به دلیل رسیدن باران‌های موسمی شادی می‌کنند؛ یا دیپاوالی^۴ جشنی سه‌روزه در ایالت کارناتاکا در جنوب هند است که روز دوم آن به‌عنوان جشنواره پر کردن آب جشن گرفته می‌شود. در این روز ظروف خانه با آب پر می‌شوند تا برای استحمام خاص در جشن روز بعد استفاده شوند. طبق باور عمومی، خدا در روزی که ماه کامل است (پانزدهمین روز از ماه نوامبر)، به رودخانه گانگا فرود می‌آید تا غسل کند و در این زمان از سال جشنواره‌ای با نام ماهوتساو گانگا^۵ برای ادای احترام به این رودخانه مقدس برپا می‌شود. سرودها، اظهارات و گفته‌های بی‌شمار در ودا سامهیتاس^۶ و آثار دیگر مانند برهماناس^۷، آرانیاکاس^۸ و پورانااس^۹ وجود دارند که به ارزش‌گذاری نعمت‌هایی که آب به زندگی می‌بخشد و دستور به حفظ و حراست از آن، اختصاص داده شده است.

در سراسر هند، اعتقاد بر این است که هرگز نباید از دادن آب به کسی که آن را طلب می‌کند خودداری کرد. همچنین این باور وجود دارد که انسان در شرایط عادی نباید بیش از یک‌بار در روز استحمام کند و اجرای نقش‌ها و طرح‌ها روی کف و دیوار با استفاده از آب ممنوع است. این باورها ارزش آب را حفظ می‌کند و از هدر رفت آن جلوگیری می‌کند. همچنین، اعتقاد بر این است که در ماه‌های موسمی «اشادا»^{۱۰} (معمولاً ماه‌های تیر و مرداد) هیچ مراسم یا جشنی مانند عروسی، مراسم ریسمن و نظایر آن نباید برگزار شود و از آنجایی که این فصل، فصل باران‌های موسمی است، توصیه می‌شود به‌جای برگزاری جشن‌ها، بر استفاده بهینه از باران و آبیاری طبیعی در مزارع و کشاورزی تمرکز شود. چنین نظام‌های اعتقادی به استفاده خردمندانه از منابع آب کمک می‌کنند. قدوسیّت آب در

رودخانه از حدود قرن سوم، نقش حیاتی در مراسم و عبادت‌های مختلف، آیین‌های تولد و تشرف، تطهیر و ازدواج و مرگ ایفا کرده است. احترام به رودخانه گنگ درواقع بخشی از هویت و نماد فرهنگ هند است. هندوها همچنین بر این باور هستند که مرگ در سواحل گنگ به‌نوعی راه رسیدن به جایگاه‌های بهشتی است و آنان بر اساس این باور، مراسم سوزاندن جسد را در امتداد سواحل رودخانه گنگ انجام می‌دهند، یا خاکستر جسد را به هوا می‌فرستند، یا آن را در رودخانه شناور می‌کنند. هیچ هندویی هرگز جرئت بی‌احترامی به گنگ را ندارد و اگر آب را در دست بگیرد، موظف است حقیقت را بگوید. بسیاری از هندوها آب رودخانه گنگ را به‌عنوان یادگار مقدس یا برای استفاده در مراسم مذهبی نگهداری می‌کنند (Mitra, 2023).

یکی از ویژگی‌های قابل‌توجه در آیین‌های مذهبی هندو، جدایی بین پاکی و آلودگی است. پاک‌سازی (غسل) صبحگاهی با آب رودخانه وظیفه اساسی مردم هند است. اعتقاد هندوها بر این است که استحمام در رودخانه باعث آمرزش گناهان می‌شود (Kley and Reijerkerk, 2009).

فرهنگ هند از زمان‌های بسیار قدیم، ارزش‌های مادرانه‌ای را برای رودخانه‌ها قائل بوده است. سنت‌ها و آیین‌هایی که از اعصار در اطراف رودخانه‌ها در شبه‌قاره هند تکامل یافته‌اند، برخی از جنبه‌های فرهنگی رایج و نیز آیین‌های خاص مربوط به رودخانه‌ها را شکل داده‌اند. طواف رودخانه نارمادا^۱، شری کریشنا پوجان^۲ در سواحل رودخانه یامونا در ورینداوان نمونه‌هایی از این جنبه‌های فرهنگی خاص هستند (Deependu Upasani and Murugkar, 2024).

طرفداران، گانگا را الهه‌ای توصیف می‌کنند که ناخالصی‌های دنیوی را از بین می‌برد و کیهان را با قدرت پاک‌کنندگی خود جوان می‌کند. او مادری است که گناه و آسفتگی انسان را با بخشش محبت آمیز پاک می‌کند. الهه یامونا نیز مادری است که رزق و روزی می‌دهد، اما بیش از گانگا که نقشش تطهیر و آماده‌سازی برای مرگ است، نگران نعمت‌های این زندگی است (Alley, 2012).

مکتب فکری هندو تأکید می‌کند تسلیم خود و ابراز قدردانی از خداوند متعال حیاتی‌ترین امور روزمره هر انسان است و آب، جزء

³ Hartalika Teej

⁴ Deepavali

⁵ Mahotsav Ganga

⁶ Veda Samhitaas

⁷ Brahmanas

⁸ Aranyakas

⁹ Puranaas

¹⁰ Ashada

¹ Narmada

² Shri Krishna Poojan

مذهبی و جشنواره آردوار^۵ در ارمنستان شامل انداختن دوستان و خانواده در آب است که نماد باروری و تجدید حیات است. جشنواره آدی پروکو^۶ در هند قبل از فصل باران‌های موسمی برگزار و با تقدیم پیشکش به رودخانه‌ها و دریاچه‌ها، خواص حیات‌بخش آب گرمی داشته می‌شود. سال نو در کامبوج با سطل‌های آب و آرزوی موفقیت برای افراد در سال جدید آغاز می‌شود (Ryan, 2018). بسیاری از این جشن‌ها بر اهمیت آب به‌عنوان منبع گرانبها تأکید دارند و جوامع را به احترام و حفاظت از آن تشویق و روحیه اجتماعی و هویت فرهنگی را تقویت می‌کنند و شیوه‌های پایدار آب و حفاظت از آن را ترویج می‌دهند.

فرهنگ آب در مصر عمیقاً با رود نیل ارتباط داشته و به نیل همیشه به‌عنوان رودخانه مقدس و الهی نگریسته شده است. مصریان برای کنترل سیلاب‌های فصلی و حفظ کشاورزی، آبخوان‌ها، کانال‌ها و مخازن را ایجاد کردند. آنان همچنین نیل‌مترهایی (یک ستون مدرج یا سطح عمودی دیگر برای نشان دادن ارتفاعی که رود نیل در طول سیلاب‌های سالانه به آن می‌رسد) برای اندازه‌گیری سطح آب و پیش‌بینی برداشت محصول ساختند که تخصص هیدرولوژیکی اولیه را نشان می‌داد (Morató et al., 2025).

یکی از ویژگی‌های جالب نام نیل ارزش عددی حروف یونانی مورداستفاده برای آن است. یونانیان از حدود قرن هشتم پیش از میلاد از کلمه نیلوس استفاده می‌کردند. با جمع کردن تمام حروف نیلوس که دارای مقدار عددی ۵۰، ۱۰، ۳۰، ۷۰ و ۲۰۰ بودند، ۳۶۵ یا تعداد روزهای سال به دست می‌آمد که نشان می‌دهد نیل همه‌چیز را در بر می‌گیرد. نویسندگان کلاسیک در دوران باستان، نیل را ستایش می‌کردند. هلیودوروس، نویسنده سوری نوشت که نیل بخشنده حیات، ناجی، پدر و خالق مصر است. نیل در قرون وسطی، به‌عنوان آفریده الهی و شگفت‌انگیز تلقی می‌شد و با جیحون، یکی از رودخانه‌های آسمانی، مرتبط بود (Oestigaard and Firew, 2013).

در بین بومیان اندونزی، اعتقاد به آب مقدس کالیباچین^۷ ریشه‌های تاریخی طولانی دارد و ارتباط نزدیک با فرهنگ و مذهب مردم بانئوما^۸ دارد. آب مقدس کالیباچین مظهر پاکی و

فرهنگ هندوها به‌وضوح نشان‌دهنده آگاهی محیط‌زیستی است که در اعمال روزمره تجلی می‌یابد. باور هندوها بر این است که به خاطر آوردن رودخانه‌های مقدس در زمان استفاده از آب برای استحمام یا نوشیدن، آن آب را مقدس می‌کند. در بسیاری از متون مقدس، تقدس متصل به رودخانه‌ها است و آنها را الهه‌های شاتاپاتا^۱ براهمانا^۲ و آیتاریا برهمانا^۳ می‌نامند (Sharma and Shruthi, 2017).

طبقه در نظام طبقاتی هندو تا حدودی از طریق قوانین مبادله آب بیان می‌شود، یعنی اینکه کدام گروه معمولاً به گروه‌های دیگر آب می‌دهد یا از آنها آب می‌گیرد. طبقات اجتماعی که اعضای آنها آب مشترک دارند، برابر تعریف می‌شوند. طبقات اجتماعی بالاتر آب می‌دهند اما از طبقات اجتماعی پایین‌تر آب نمی‌گیرند. دادن، گرفتن یا تقسیم آب، یک موضوع حساس در زندگی هندوها است. بسیاری از مردم بنگالی زبان در بنگلادش معتقدند تمدن آنها بر پایه آب‌ها و رودخانه‌ها بنا شده است و مردمی که در کنار رودخانه‌ها و آب‌ها زندگی می‌کنند، فرصت‌های بی‌نظیر برای رفاه دارند. زبان، مفاهیم و نمادهای آب، جایگاه محوری در این شیوه زندگی دارند. در زبان بنگالی و زبان‌های دیگر آسیای جنوبی، جایی که دو یا چند رودخانه به هم می‌پیوندند، سنگام نامیده می‌شود که اغلب مکان‌هایی جادویی و مقدس تلقی می‌شوند (Hanchett et al., 2014).

جشنواره‌های زیادی نیز در رابطه با آب در جهان برگزار می‌شوند که بر احترام فرهنگی به آب و نقش آن در تجدید حیات، تطهیر و وحدت جامعه تأکید دارند. در بسیاری از فرهنگ‌ها آب بخشی از جشن‌های سال نو، آیین‌های مذهبی یا تغییر فصل است که در سنت ریشه دارند. کشورهایی مانند تایلند و هند میزبان جشنواره‌های بزرگ آب هستند که ارزش‌های غنی فرهنگی و مذهبی را منعکس می‌کنند. سونگکران^۴، جشن سال نو تایلندی از ۱۳ تا ۱۵ آوریل برگزار می‌شود. این رویداد، یک جشنواره شاد آب است که ریشه عمیق در آداب و رسوم تایلند دارد. جشنواره آب‌پاشی دای^۴ در چین، سه روز آب‌بازی، اجراهای فرهنگی و آیین‌های

¹ Shatapatha Brahmana

² Aithareya Brahmana

³ Songkran

⁴ Dai

⁵ Ardavar

⁶ Aadi Perukku

⁷ Kalibacin

⁸ Banyumas

آنیسم، یا جاندارپنداری، مشخصه فرهنگ‌های قدیمی و بومی است که هنوز در آفریقا، بخش‌هایی از آمریکای جنوبی و آسیا، به‌ویژه در اندونزی و فیلیپین غالب هستند. جاندارپنداری باور به اینکه انسان‌ها، اشیاء، پدیده‌های طبیعی و خود جهان دارای روح‌هایی هستند که ممکن است جدا از بدن مادی‌شان وجود داشته باشند، تعریف می‌شود. برخی از پیروان جاندارپنداری به ارواح آب احترام خاص می‌گذارند، درحالی‌که برخی دیگر معتقدند آب خود دارای ویژگی‌های ماوراء طبیعی است. شکل‌های فیزیکی ارواح آب که مردم به آن معتقدند از شکل‌های مارمانند تا انسان یا پری دریایی و انواع شکل‌ها، متفاوت هستند. شکل مارمانند در غرب و جنوب آفریقا رایج است، درحالی‌که شکل نیمه یا کاملاً انسانی پری دریایی در شمال و مرکز اروپا غالب است. اعتقاد بر این است که ارواح بدطینت آب، عامل انواع شرارت‌های مرتبط با آب مانند غرق شدن هستند. مردم در بخش‌هایی از لهستان و آلمان، به مرد آب (نیکس^۱) اعتقاد داشتند که دارای شکل انسانی و طبیعتی بدخواه بود. ماهی‌گیران محلی در منطقه بالتیک معتقد بودند که برخی از ارواح می‌توانند قایق‌هایشان را گم کنند یا مانع از صید ماهی شوند و دادن اولین صید برای آرام کردن ارواح، امری عادی بود. در همان منطقه بالتیک، اعتقاد بر این بود که ارواح آب می‌توانند باعث بیماری شوند و با تقدیم پیشکش به ارواح و طلب آمرزش در کنار چشمه‌ها یا نهرها می‌توان شفا یافت. یکی از ویژگی‌های خاص باورهای جان‌گرایی و بومی آب این است که آب غالباً دارای شخصیت است: می‌شناسد، می‌شنود، بو می‌کند، محافظت می‌کند و می‌تواند غمگین یا خوشحال باشد. آب به‌عنوان موجود زنده در نظر گرفته می‌شود و می‌تواند پدر، مادر یا برادر باشد. سرخپوستان آمریکای شمالی نیز معتقدند رودخانه‌ها و دریاچه‌ها دارای ارواح آب هستند، بنابراین آنها با آب با نهایت احترام رفتار می‌کنند. فلسفه زندگی آنها استفاده محترمانه از طبیعت و آب است و هرگز آب را بیش از آنچه لازم است مصرف نمی‌کنند (Kley and Reijerkerk, 2009).

یکی از خصوصیت‌های اصلی شینتوئیسم (مذهب بومی جان‌گرا در ژاپن)، تطهیر آیینی ناپاکی‌ها است و آب مهم‌ترین نقش را در این فرایند ایفا می‌کند، زیرا اعتقاد بر این است که آب ظرفیت

قدرت ماوراء طبیعی محسوب می‌شود. این اعتقاد همچنین به‌عنوان ابزاری برای تقویت هم‌بستگی اجتماعی و هویت فرهنگی مردم بانیوما عمل می‌کند (Pangestika and Yahya, 2024).

نمادهای آب در دین، آیین‌ها و سنت ایفوکائو^۱ در فیلیپین نیز نفوذ دارند. آب در کیهان‌شناسی ایفوکائو در مرگ، تولد دوباره و تطهیر نقش دارد. به همین دلیل، ایفوکائوها آب را مقدس می‌دانند، زیرا وجود اقتصادی، اجتماعی و معنوی آنها را تثبیت می‌کند (Acabado and Martin, 2016).

مردم تبت، ماهیت چهار رودخانه اصلی خود را با یک سری افسانه‌های مهم توصیف می‌کنند. رودخانه نوجیانگ که از تبت سرچشمه می‌گیرد و به سمت جنوب می‌رود، مادر زیبایی همه رودخانه‌ها است و رودخانه‌های دولونگجیانگ، جین‌شاجیانگ و لانگانجیانگ سه پسر او هستند. دولونگجیانگ پسر بزرگ بداخلاقی است که بلایا و بیماری‌های شدید را به مردم محلی منتقل می‌کند. رودخانه جین‌شاجیانگ دومین پسر جسور و بی‌دوباری است که برای مردم محلی ثروت و طلا به ارمغان می‌آورد. آخرین پسر یعنی لانگانجیانگ، هم مهربان و هم صلح‌طلب است و میوه‌ها و محصولات کشاورزی فراوانی را به کسانی که در کنار ساحل زندگی می‌کنند می‌بخشد (Lun, 2012).

ژئوس در اساطیر یونان، قدرتمندترین خدا و ارباب آسمان و باران و ژوپتر در میان رومیان خدای باران بود. اسطوره‌های آشوری-بابلی بیان می‌کردند که خدایان و همه موجودات از مخلوط آب شور و شیرین پدید آمده‌اند. اشک‌های خدای تیامات رود دجله و فرات را به وجود آورد که مقدس و منبع معجزه محسوب می‌شد. در دیگر افسانه‌های بین‌النهرین، آبزو^۲ برجسته‌ترین خدای آب، انکی^۳ ارباب آب و نینورتا^۴ خدای مسئول باران، سیل و حاصلخیزی بود. خدایان دیگری که در قاموس خدایان سومری مهم بودند، انبیلولو^۵، خدای مسئول رودخانه‌های دجله و فرات، نانا^۶ مسئول باتلاق‌های جنوبی در منطقه، نانشه^۷ برای دریا و ایشور^۸ برای باران بود (Gaskin-Reyes, 2016).

¹ Ifugao

² Abzu

³ Enki

⁴ Ninurta

⁵ Enbillulu

⁶ Nanna

⁷ Nanshe

⁸ Ishur

⁹ Nix

کشیشان در مکزیک، کودکان را برای خدای باران (تالوک)^۷ قربانی می‌کردند تا باران را به زمین‌های خشک بیاورند. بومیان استرالیا از اعضای گروه خود که آنان را باران‌ساز می‌دانستند، خون می‌گرفتند و روی دیگر مردان طایفه می‌پاشیدند تا باران را تحریک کنند. مردمان مائوری در نیوزیلند دریا را هدیه‌ای از مادر زمین می‌دانستند که انسان‌ها باید از آن محافظت کرده و به شیوه‌ای پایدار از آن استفاده کنند. میکرونزی‌ها و بسیاری از مردم بومی دیگر مفهوم مالکیت خصوصی دریاها، رودخانه‌ها یا آب‌های مشترک به معنای مالکیت معاصر را نداشتند. آنان دریافتند آب قلمرو جمعی برای همه موجودات است؛ بنابراین، همه مردم در حفاظت از آب برای تضمین بقای گونه‌ها و ارواح، مسئولیت مشترک داشتند (Gaskin-Reyes, 2016).

مروت نسبت به آب در جوامع بومی آمریکا، رواج داشته است که اغلب شامل احترام به ارواح آب به‌عنوان محافظان مناظر دریایی می‌شود. «روح آب» در فرهنگ‌های قبیله‌ای شرق وودلند نمونه‌ای از این تکریم است. این فرهنگ‌های بومی، آب را در آیین‌های درمانی و مراسم تطهیر استفاده می‌کنند. در اساطیر یونان باستان، خدایان دریایی متعدد نقش‌های مهم ایفا می‌کنند. پوزیدون^۸، خدای اصلی دریا، گواهی بر ارزش فرهنگی آب است. آب در چند فرهنگ بومی استرالیا به‌طور آشکار در سرگذشت آلچرینگا^۹، داستانی بنیادی که مقررات حاکم بر زندگی را در متن خود جای داده، خودنمایی می‌کند. رودخانه‌ها و برکه‌ها اغلب به‌عنوان مکان‌های مقدس دیده می‌شوند که به‌عنوان محل سکونت ارواح خانوادگی یا موجودات ماوراءالطبیعه عمل می‌کنند (Myvizhi and Sathyapriya, 2024).

در پرو، مراسم آبیاری در کاباناکونده^{۱۰}، معانی فرهنگی آب، قدرت و برابری را منعکس می‌کند. این آیین‌ها در برابر دخالت‌های خارجی مقاومت می‌کنند و شیوه‌های بومی را حفظ می‌کنند (Gelles, 2000). استفاده از آب مقدس برای محافظت از خود، کالاها و دارایی‌ها، سنت دیرینه در آلمان است. با گرفتن آب مقدس از یک کشیش، می‌توان آن را به گردن آویخت تا ارواح شیطانی از

شست‌وشوی ناپاکی‌ها را دارد. در آیین شینتو به قدرت پاک‌کنندگی آب با «میسوگی»^۱ و «هارائه»^۲ تأکید شده است. میسوگی با جریان آب ورودی ارتباط دارد که طراوت و نشاط را برای مردم به ارمغان می‌آورد؛ درحالی‌که هارائه جریان آب خروجی است که گناهان یا بدبختی‌ها را می‌شوید و زندگی فرد را تازه می‌کند. آیین میسوگی، ناپاکی را از بین می‌برد و آیین هارائه تاوان گناهان فرد را جبران می‌کند و سپس آنها را در آب می‌شوید. در نیهون شوکی^۳ - یکی از قدیمی‌ترین کتاب‌های تاریخ کلاسیک ژاپن - خدای باران به‌عنوان اژدهای باران توصیف شده است. خدای آب در داستان‌های عامیانه محلی مار غول‌پیکری است که می‌تواند فاجعه به بار آورد که استعاره‌ای از رودخانه‌های جاری نیز هست. در آیین شینتو از آب برای شستن گناهان ناخواسته، بدشانسی یا چیزهای ناپاک نیز استفاده می‌شود. مردم در اولین صبح سال نو ژاپنی، برای تهیه «واکامیزو»^۴ (آب تازه) به منبع آب در نزدیکی خود می‌روند. از این آب برای تهیه غذاهای سال نو استفاده می‌شود و مردم معتقدند که قدرت معنوی آب به جوان‌سازی و طراوت زندگی کمک می‌کند. دریاچه کاسومیگا‌ئورا دومین دریاچه بزرگ ژاپن، دارای نماد مذهبی سوییچین است که نوعی خدای نگهبان آب است (Chiang et al., 2023).

دریاچه بایکال برای بسیاری از بوریات‌ها^۵، اونک‌ها^۶ و روس‌های دیگر، خانه ارواح مقدس بود. این ارواح هر کدام شخصیت متمایز و نیروهای خود را بر آب‌ها، گیاهان و جانوران دریاچه داشتند. هنجارها و ادراکات جامعه بیان می‌کند فرد نباید مستقیم در آب چشمه‌های مقدس استحمام کند، بلکه باید آب را برای پاکیزگی بیرون آورده و سپس در جای دیگر شستشو دهد. درحالی‌که می‌توان مستقیم از چشمه با دهان و دست نوشید، دست‌ها باید از قبل شسته شوند؛ در غیر این صورت، روح، خشمگین و باعث سختی می‌شود. درباره آلودگی آب نیز همین‌طور بود که برای جلوگیری از خشم ارواح آب باید از آن اجتناب کرد (Breyfogle, 2016).

¹ Misogi² Harae³ Nihon Shoki⁴ Wakamizu⁵ Buriats⁶ Evenks⁷ Tlaloc⁸ Poseidon⁹ Alcheringa¹⁰ Cabanaconde

آب دخیل می‌کردند و شیوه‌های اجتماعی نامشهود مناسب را در طول نسل‌ها منتقل می‌کردند (Lusigi, 2023).

در طول قرن‌ها، مدیریت پایدار آب در بسیاری از فرهنگ‌ها عملی روزمره بوده که به ایجاد تعادل بین منابع آب و جامعه انسانی منجر شده است. فرهنگ‌های بومی هنوز به دلیل شیوه‌های مبتکرانه و پایدار مدیریت آب مشهور هستند، اما شیوه‌های مدرن اغلب این شیوه‌های سنتی را با پیامدهای نامطلوب مختل کرده و نادیده می‌گیرند. جوامع سنتی هنوز به ما می‌آموزند که چگونه از تاب‌آوری بوم‌نظام اطمینان حاصل کنیم و با چالش‌های ناشی از محیط طبیعی کنار بیاییم و از منابع آن بدون بهره‌بردن تعادل استفاده کنیم. ما می‌توانیم از روش‌هایی که افراد برای مقابله با کمبود یا فراوانی آب در نقاط مختلف جهان استفاده می‌کردند، بیاموزیم و دوباره شیوه‌های اثبات شده را برای دستیابی به مدیریت پایدارتر آب در جوامع مدرن معرفی کنیم و مدیریت پایدار آب به معنای یافتن ترکیب مناسب بین شیوه‌های قدیم و جدید است (Kley and Reijerkerk, 2009).

دیدگاه‌های فرهنگی نقش محوری در نحوه ارزش‌گذاری، استفاده و حفاظت از آب دارند و می‌توانند بر پذیرش سیاست‌ها و فناوری‌های مدیریت آب نیز تأثیرگذارند. به همین دلیل، پرداختن به دیدگاه‌های فرهنگی در ارتقای مدیریت پایدار آب بسیار مهم است. درک بُعد فرهنگی و باورها و احساسات فرهنگی آب به حساس‌سازی جوامع برای اتخاذ فنون کارآمد مدیریت نیز کمک می‌کند (Lusigi, 2023) و می‌تواند به دانشمندان، مهندسان، متخصصان سلامت و دیگر متخصصان توسعه کمک کند تا تغییرات پایدار را ایجاد کنند (Hanchett et al., 2014).

کاوش در گذشته کمک می‌کند رویکردهای جدید جامع‌تر باشند و سناریوهای آینده با درک گذشته و تأثیر آنها بر انسان‌ها و بوم‌نظام‌ها تدوین شوند (Hein, 2022). از این رو، استفاده آینده‌نگرانه‌تر از آب نیازمند تغییر از پارادایم فرهنگی تسلط بر طبیعت به پایداری بوم‌نظام و منابع آن است، به گونه‌ای که افراد را دوباره به محیط‌های آبی و میراث آب متصل کند و منعکس‌کننده دگرگونی در درک انسان از نیاز به تنوع زیستی برای حفظ زندگی بشر باشد (Eulisse, 2023).

فناوری‌های مدرن ممکن است به‌طور موقت حس کنترل بر

خود دور شوند یا آن را در یک لگن کوچک بالای درب خانه قرار داد تا از ورود آنها جلوگیری کند (Kley and Reijerkerk, 2009). در آمریکای جنوبی، قوانینی تصویب کرده‌اند که رودخانه‌ها را به دلیل رابطه اجدادی جوامعشان با آنها به‌عنوان شخصیت حقوقی به رسمیت می‌شناسند. پارلمان نیوزلند در سال ۲۰۱۷، رودخانه وانگانوی^۱ را به‌عنوان یک کل زنده غیرقابل تقسیم متشکل از رودخانه و قلمرو آن به رسمیت شناخت. ارزش ذاتی وانگانوی و اهمیت فرهنگی آن، شخصیت حقوقی اعلام شد که رودخانه را به‌عنوان یک موجود به رسمیت می‌شناسد و اعتبار می‌بخشد (Wepener and Muller, 2013).

۴- بحث

جهان با واقعیت سخت بحران آب مواجه است. کاهش سریع منابع آب با خشک شدن رودخانه‌های اصلی از یک سو و افزایش تقاضا برای منابع کیمیا آب از سوی دیگر، به جنگ‌های بالقوه جهانی آب منجر شده است و دولت‌ها تحت فشار هستند تا آب آشامیدنی سالم را با هزینه‌های مقرون‌به‌صرفه برای جمعیت خود تأمین کنند (Moses, 2017).

با تشدید تغییرات اقلیمی، شاهد تقابل شدیدتر، نامحسوس‌تر و گاه آشکارتر بین اخلاق سودگرایانه بهره‌کشی و اخلاق محیط‌زیستی هستیم. طبیعت در اندیشه استعماری غربی، شیء در معرض استثمار تلقی می‌شود که ناشی از منطق انباشت فوری سرمایه‌داری و اخلاق جامعه فرا صنعتی، جهانی شده و نئولیبرال است. در این زمینه، اخلاق بومی با کالایی شدن سرزمین مقابله و بر هماهنگی انسان و طبیعت تأکید می‌کند که الهام‌بخش اخلاق اکولوژیک معاصر است (Catalão and Ribeiro, 2023).

اگر به تاریخچه مداخلات توسعه فکر کنیم، درمی‌یابیم که مردم با فرهنگ‌های مختلف، با ایجاد سازه‌هایی با استفاده از آنچه می‌دانسته‌اند و داشته‌اند، به شرایط هیدرولوژیکی یکسان پاسخ داده‌اند. راه‌حل‌های محلی کارآمد بودند و امروز نیز برخی از آنها کارآمد هستند، زیرا افراد محدودیت‌های تحمیل‌شده توسط آب‌وهوا را در نظر می‌گرفتند، اعضای جوامع خود را مستقیم در حکمرانی

^۱ Whanganui

رشد اقتصادی باید به هر قیمت دنبال شود، منافع صنعتگران و دولت بر منافع عموم مردم برتری یابد و منافع نسل کنونی جایگزین منافع نسل‌های آینده شود) را کنار نگذاشته‌اند (Foltz, 2002).

۵- نتیجه‌گیری

با عنایت به مباحث مطرح شده، به‌کارگیری رویکرد فرهنگی برای مدیریت پایدار آب مستلزم انجام اقدامات زیر است:

- بازخوانی و بازشناسی ارزش‌ها، سنت‌ها و آیین‌های آب در بین اقوام و گروه‌های مختلف کشور و معرفی آنها به جامعه و ترغیب و تشویق اعضا برای به‌کارگیری آنها در مدیریت و مصرف بهینه منابع آبی؛

- حکمرانی آب بر پایه هم‌زیستی با منابع آب به‌جای کنترل و رجحان تفکر کالای اجتماعی بر کالای اقتصادی درباره آب و در نظر گرفتن جنبه‌های فرهنگی برای حل مسائل و چالش‌های آبی؛

- تدوین دستورالعمل سیاسی برای مدل غیرمتمرکز حکمرانی آب بر پایه ارزش‌ها، سنت‌ها و آیین‌ها و حفاظت از آن در برابر بازیگران خارجی و اختصاص بودجه برای مدیریت محلی آب؛

- برگزاری برنامه‌های آموزشی برای افزایش آگاهی درباره اهمیت حفاظت از آب و مزایای مدیریت آب به رهبری جامعه و تشویق به پذیرش فرهنگ آب که باعث دیده شدن و احترام به آب به‌عنوان یک منبع مشترک شود؛

- شناسایی و تلفیق اصول، نظام‌ها و فناوری‌های سنتی مدیریت آب با نظام‌ها و الگوهای مدرن مدیریت آب و ایجاد توازن بین آنها، به‌گونه‌ای که به مدیریت پایدار آب منجر شود؛

- پرهیز از اجرای سیاست‌ها و تصمیم‌هایی که به فرهنگ بومی آب در جامعه آسیب می‌زنند یا آنها را تحت‌الشعاع قرار داده و کم‌اهمیت جلوه می‌دهند.

طبیعت را در انسان‌ها تقویت کنند، اما تفکر کنترل بر آب ذهنیتی ناقص است و جامعه باید به‌جای کنترل، به زندگی هماهنگ با طبیعت ادامه دهد که این امر مستلزم بازنگری در روایت‌های قدرت و کنترل بر آب است (Lusigi, 2023) و انسان‌ها باید به‌طور جمعی روش‌های جایگزین برای سکونت در کره زمین را در چارچوبی که بر پایه مفاهیم آسیب‌پذیری و مراقبت متقابل است، بیازمایند (Degeorges, 2021). به باور (Kadkhodaei et al., 2021) فرهنگ‌سازی برای مصرف بهینه آب، نخستین گام برای اصلاح الگوی مصرف آب است.

نهادها، قوانین و سیاست‌ها نیز برای انطباق با نیازهای در حال تغییر سیستم‌های آبی، نیازمند بازنگری هستند و ضروری است عموم مردم در حل مسائل آب دخالت داده شوند و آگاهی آنان از ارزش آب افزایش یابد و مشارکت آنان تقویت شود. چالش‌های آب چالش‌های اجتماعی- فرهنگی نیز هستند که در شیوه‌ها، فرهنگ‌ها و سنت‌های محلی ریشه دارند و درک بهتر از ارتباط بین آب، فرهنگ‌ها و جوامع در طول زمان و مکان برای مقابله با این چالش‌های پیچیده، ضروری است (Moors, 2022). در ایران، سه منبع مهم نظام ارزشی، تصمیم‌سازی سیاست آب را شکل داده‌اند که دو مورد از این نظام ارزشی، یعنی ایرانی (میراث فرهنگی باستانی مردمان فلات ایران) و اسلامی (ارزش‌هایی که تا حد زیادی توسط حقوق‌دانان و متکلمان مسلمان ایرانی از قرن هشتم به بعد شکل گرفته‌اند) را می‌توان بومی دانست. سومین نظام ارزشی که هم پیش و هم پس از انقلاب اسلامی بر سیاست آب حاکم بوده است، از مدرنیسم صنعتی سرچشمه می‌گیرد. سیاست‌گذاران ایران علی‌رغم ناهمخوانی ارزش‌های صنعتی مدرن اروپایی با واقعیت‌های اکولوژیکی بوم نظام‌ها و نیز پیشینه جامعه سنتی ایران، مفروضات اساسی که اقتصاد جهانی کنونی بر آن استوار است (صنعتی شدن و

References

- Acabado, S. and Martin, M., 2016. The sacred and the secular: practical applications of water rituals in the Ifugao agricultural system. *TRaNS: Trans-Regional and National Studies of Southeast Asia*, 4(2), 307–327. <https://doi.org/10.1017/trn.2016.7>.
- Ali, A. M. S. and Chatti. C. B., 2023. Muslim Peoples and the Challenges of Water Security: a Socio-Anthropological Analysis. In Basu, M. and DasGupta, R., Eds., *Indigenous and Local Water Knowledge, Values and Practices*, Springer, Singapore. pp. 79-95. https://doi.org/10.1007/978-981-19-9406-7_6.

- Alley, K. D., 2012. The Paradigm Shift in India's River Policies: from Sacred to Transferable Waters. In: Johnston, B., Hiwasaki, L., Klaver, I., Ramos Castillo, A., Strang, V., Eds., *Water, Cultural Diversity, and Global Environmental Change: Emerging Trends, Sustainable Futures?* Springer, Dordrecht. pp. 31-48. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1774-9_3.
- Botai, C. M., Botai, J. O., Murambadoro, M., Zwane, N. N., Adeola, A. M., De Wit, J. P. et al., 2022. Scope, trends and opportunities for socio-hydrology research in Africa: a bibliometric analysis. *South African Journal of Science*, 118(1-2), 1-8. [\[Link\]](#)
- Boyce, M., 2012. ĀB: The concept of water in ancient Iranian culture. *Encyclopaedia Iranica*, 1(1), 27.
- Breyfogle, N., 2016. Sacred waters: the spiritual world of Lake Baikal. In: Costlow, J. and Rosenholm, A. Eds., *Meanings and Values of Water in Russian Culture*. London: Routledge, 32-50. <https://doi.org/10.4324/9781315594378>.
- Catalão, V. M. L. and Ribeiro, S. A. M., 2023. Water and heritage: sustainable alternatives based on the worldviews of South American communities. *Blue Papers*, 2(2), 26-35. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.2.02>.
- Chiang, H. H., Basu, M. and Sano, Y., 2023. Water and Shintoism: Exploring the Link Between Spirituality and Water Values in Japan. In Basu, M. and DasGupta, R. Ed., *Indigenous and Local Water Knowledge, Values and Practices*, Singapore: Springer, 67-78. https://doi.org/10.1007/978-981-19-9406-7_5.
- Degeorges, P., 2021. Making peace with the Earth: the diplomatic turn. *Ecocene: Cappadocia Journal of Environmental Humanities*, 2(1), 1-6. <https://doi.org/10.46863/ecocene.17>.
- Di Baldassarre, G., Sivapalan, M., Rusca, M., Cudennec, C., Garcia, M., Kreibich, H., et al., 2019. Sociohydrology: Scientific challenges in addressing the sustainable development goals. *Water Resources Research*, 55, 1-29. <https://doi.org/10.1029/2018WR023901>.
- Döring, S., Kim, K. and Swain, A., 2025. Integrating socio-hydrology, and peace and conflict research. *Journal of Hydrology*, 633, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2024.131000>.
- Deependu Upasani, A. S. and Murugkar, D. K., 2024. Investigating role of intangible cultural heritage in constructing the phenomenon of Narmada River Parikrama. *International Research Journal on Advanced Engineering and Management (IRJAEM)*, 2(4), 993-999. <https://doi.org/10.47392/IRJAEM.2024.0132>.
- Eulisse, E., 2023. Museums for the past and future meaning of water. *Blue Papers*, 2(1), 42-49. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.1.04>.
- Foltz, R. C., 2002. Iran's water crisis: cultural, political, and ethical dimensions. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 15, 357-380. <https://doi.org/10.1023/A:1021268621490>.
- Gad, A., 2008. Water Culture in Egypt. In: El Moujabber, M., Shatanawi, M., Trisorio-Liuzzi, G., Ouessar, M., Laureano, P., Rodríguez, R. Ed., *Water Culture and Water Conflict in The Mediterranean Area*, CIHEAM, Bari, 85-96. [\[Link\]](#)
- Gaskin-Reyes, C., 2016. *Water Planet: The Culture, Politics, Economics, and Sustainability of Water on Earth*. Bloomsbury Publishing, London, England. [\[Link\]](#)
- Gelles, P., 2000. *Water and Power in Highland Peru: The Cultural Politics of Irrigation and Development*. Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey, USA. [\[Link\]](#)
- Gough, D., Oliver, S. and Thomas, J., 2017. *Introducing Systematic Reviews*. 2nd Edition, SAGE Publications Ltd. London. <https://doi.org/10.4135/9781036234942>.
- Hanchett, S., Monju, T. H., Akhter, K. R., Akhter, S. and Islam, A., 2014. *Water Culture in South Asia: Bangladesh Perspectives*. Development Resources Press, USA. [\[Link\]](#)
- Hein, C., 2022. Water, culture and the SDGs as living history. *Blue Papers*, 1(1), 13-23. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2022.1.01>.

- Hein, C., 2023. Toward a research and action agenda on water and heritage? a first attempt at refining terminologies, concepts and priorities. *Blue Papers*, 2(1), 22-33. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.1.02>.
- Hein, C., D'Agostino, M., Donkor, C. and Lin, Q., 2022. Editorial issue 2/2022: the heritage of water-related infrastructures and governance. *Blue Papers*, 1(2), 6-7. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2022.2.ed>.
- Hein, C., Sliwinska, Z., Donkor, C. and D'Agostino, M., 2024. Editorial issue 2/2024: community in water and heritage management. *Blue Papers*, 3(2), 6-9. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2024.2.ed>.
- Houart, C., 2023. Engaging with water and rivers from a multispecies justice perspective. *Blue Papers*, 2(1), 50-57. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.1.05>.
- Hynds, P., Regan, S., Andrade, L., Mooney, S., O'Malley, K., DiPelino, S. and O'Dwyer, J., 2018. Muddy waters: refining the way forward for the "sustainability science" of socio-hydrogeology. *Water*, 10(9), 1111. <https://doi.org/10.3390/w10091111>.
- Ismoilov, L. E. and Yuzmukhametov, R. T., 2022. The concept of water (Ob) in the Sufi world view of late medieval transoxiana Sufism. *The Bulletin of Irkutsk State University: Series Political Science and Religion Studies*, 39, 134-141. <https://doi.org/10.26516/2073-3380.2022.39.134>.
- Janeballahi, M. S., 2024. *Qanat*. The Centre for the Great Islamic Encyclopedia, Tehran, Iran. (In Persian). [Link]
- Kadkhodaei, M., Jaefarzadeh, M. R., Abbasi, A., 2021. Ranking of cultural methods for optimal domestic water consumption in metropolitan cities using the integrated Grey-AHP and Grey-TOPSIS model. *Journal of Water and Wastewater*, 32(1), 27-40. (In Persian) . <https://doi.org/10.22093/wwj.2020.222682.2998>.
- Klaver, I. J., 2011. Placing Water and Culture. In: Johnston, B. R., Hiwasaki, L., Klaver, I. J., Ramos Castillo, A., Strang, V. Eds., *Water, Cultural Diversity, and Global Environmental Change*. Springer, Dordrecht. pp. 9-29. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1774-9_2.
- Kley, L. S. and Reijerkerk, L., 2009. *Water: a Way of Life: Sustainable Water Management in a Cultural Context*. CRC Press, Boca Raton, London, New York. 138p. [Link]
- Kumar, C. B. and Ghosh, S., 2023. Bringing Back the Wisdom: Tradition in Urban Water Management. In: Basu, M. and DasGupta, R. Ed., *Indigenous and Local Water Knowledge, Values and Practices*. Springer, Singapore. pp. 121-137. https://doi.org/10.1007/978-981-19-9406-7_8.
- Lu, Y. Z., Chen, M. and Xue, J. L., 2020. Water culture in the development of national cultural tourism under the new ecological environment. *Journal of Coastal Research*, 104, 746-750. <https://www.jstor.org/stable/48641002>.
- Lun, Y., 2012. Water Knowledge, Use, and Governance: Tibetan Participatory Development Along the Mekong (Langcangjiang) River, in Yunnan, China. In: Johnston, B., Hiwasaki, L., Klaver, I., Ramos Castillo, A., Strang, V. Eds., *Water, Cultural Diversity, and Global Environmental Change*. Springer, Dordrecht. pp.185-201. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1774-9_14.
- Lusigi, A., 2023. Sustaining our future by valuing water and culture. *Blue Papers*, 2(1), 4-5. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.1.pref>.
- Mitra, P., 2023. Water Symbolism in Hindu Culture. In: Basu, M. and DasGupta, R. Eds., *Indigenous and Local Water Knowledge, Values and Practices*. Springer, Singapore. pp. 39-46. https://doi.org/10.1007/978-981-19-9406-7_3.
- Moors, E., 2022. Leveraging the past for better futures. *Blue Papers*, 1(2), 6-7. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2022.2.pref>.
- Morató, J., Luis Martín, J. and Sánchez, O. L., 2025. Ancient hydro-technologies as a response to climate and food emergencies: use of cultural heritage to rescue the future. *Blue Papers*, 4(1), 44-53. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2025.1.04>.

- Moses, Y., 2017. Perspectives on Water and The Bible. In: Raju, K. and Manasi, S. Eds., *Water and Scriptures: Ancient Roots for Sustainable Development*. Springer, Cham. pp. 59-88. https://doi.org/10.1007/978-3-319-50562-6_3.
- Myvizhi, A. and Sathyapriya, K., 2024. The assiduous cultural magnitudes of hydrology. *Shanlax International Journal of English*, 13, 111-116. <https://doi.org/10.34293/english.v13iS1-Dec.8537>.
- Oestigaard, T. and Firew, G. A., 2013. *The Source of The Blue Nile: Water Rituals and Traditions in The Lake Tana Region*. Cambridge Scholars Publishing. Newcastle, England. [Link]
- Pangestika, M. M. and Yahya, M., 2024. Kepercayaan air suci kalibacin: sebuah kajian antropologi budaya dan agama masyarakat banyumas. *Tarbiatuna Journal of Islamic Education Studies*, 4(2), 672-680. [Link]
- Porta, E. L. and Wolf, A. T., 2023. Water, culture and international institutions. *Blue Papers*, 2(2), 16-25. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.2.01>.
- Raju, K. V. and Manasi, S., 2017. Water and Scriptures: An Introduction. In: Raju, K. and Manasi, S. Eds., *Water and Scriptures*. Springer, Cham. pp. 1-14. https://doi.org/10.1007/978-3-319-50562-6_1.
- Ryan, L., 2018. 7 inspiring and refreshing water festivals around the world. Swirled. New York, USA. [Link]
- Sah, R., 2023. Indigenous Water Knowledge: Religious Values and Cultural Practices. In: Basu, M. and DasGupta, R. Eds., *Indigenous and Local Water Knowledge, Values and Practices*. Springer, Singapore. pp. 97-117. https://doi.org/10.1007/978-981-19-9406-7_7.
- Sharma, S. and Shruthi, M. S., 2017. Water in Hindu Scriptures: Thank You, Water! In: Raju, K. V. and Manasi, S. Ed., *Water and Scriptures*. Springer, Cham. pp. 89-172. https://doi.org/10.1007/978-3-319-50562-6_4.
- Siraj, M. A. and Tayab, M. A. K., 2017. Water in Islam. In: Raju, K. and Manasi, S. Eds., *Water and Scriptures*. Springer, Cham. pp. 15-58. https://doi.org/10.1007/978-3-319-50562-6_2.
- Sunder Raj, M. S., 2017. The Legal Lore of Water Ecology and Scriptures. In: Raju, K. and Manasi, S. Ed., *Water and Scriptures*. Springer, Cham. pp. 173-217. https://doi.org/10.1007/978-3-319-50562-6_5.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2021. *Valuing Water*. Paris: UNESCO. [Internal document]
- Wantzen, K. M., 2023. River culture: living with the river, loving the river, taking care of the river. *Blue Papers*, 2(1), 58-65. <https://doi.org/10.58981/bluepapers.2023.1.06>.
- Wepener, C. and Muller, B., 2013. Water rituals as a source of (Christian) life in an African independent church: to be healed and (re)connected. *Nederduitse Gereformeerde Teologiese Tydskrif*, 54(1-2), 1-13. [Link]
- Zheng, M. and Budiraharjo, M., 2024. The symbolism of water in the Gospel of John. *Paramasastra: Jurnal Ilmiah Bahasa Sastra Dan Pembelajarannya*, 11(2), 242-256. <https://doi.org/10.26740/paramasastra.v11n2.p242-256>.

